

ANALĪTISKO IERAKSTU IZVEIDES PRAKTISKIE UN TEORĒTISKIE ASPEKTI LATVIJAS AUGSTSKOLU BIBLIOTĒKĀS

Analītiskajai bibliogrāfijai ir nozīmīga loma bibliotēkas informācijas resursu papildināšanā un uzziņu darba nodrošināšanā. Atklājot informācijas avotu saturu, tā būtiski paplašina lietotājiem pieejamās informācijas apjomu un sniedz papildu iespējas uzzināt par valstī un sabiedrībā notiekošajiem sociālajiem, ekonomiskajiem un politiskajiem procesiem.

Analītiskā bibliografēšana pasaulē tiek maz veikta, bet Latvijā tā ieņem nozīmīgu vietu nacionālās bibliogrāfijas un bibliotēku informācijas resursu izveidē. Viens no galvenajiem analītiskās bibliogrāfijas funkcionālajiem uzdevumiem ir piekļuves nodrošināšana jaunākajai informācijai seriālizdevumos. Analītiskā bibliografēšana plaši tiek izmantota Latvijas augstskolu bibliotēku informācijas resursu izveidē. Zinātniskās literatūras trūkums latviešu valodā tiek zināmā mērā kompensēts ar zinātnisko rakstu krājumu, konferenču materiālu, Latvijas augstskolu zinātnisko rakstu, žurnālu analītisko bibliografēšanu. Pašlaik šāda veida darbs netiešā veidā noris daudzās Latvijas augstskolu bibliotēkās, veidojot augstskolas mācībspēku publikāciju datubāzes. Datubāzu veidošana ne tikai veic mācībspēku publikāciju uzskaites funkciju, bet arī būtiski papildina zinātniskās informācijas meklēšanai pieejamo avotu klāstu.

Mūsdienu apstākļos lielas iespējas analītiskajā bibliografēšanā sniedz bibliotekāro procesu automatizācija. Iespējams veidot analītisko bibliogrāfisko ierakstu datubāzes, kas nodrošina strukturizētu datu apstrādi, glabāšanu, izguvi un apmaiņu. Šo procesu sekmīgai izpildei liela nozīme ir datu standartizētai ievadīšanai MARC (*Machine Readable Cataloguing - Mašīnlasāmā katalogizācija*) formātā.

Orientēties mūsdienu informācijas un dažāda veida izdevumu gūzmā palīdz bibliogrāfiskā informācija, kura veic starpnieka funkcijas starp informācijas lietotāju un pašu informāciju, organizējot un sakārtojot ziņas par dokumentiem.

Aplūkojot bibliografēšanas teorētiskos aspektus, jāatzīmē, ka bibliogrāfiskā aprakstvienība var būt:

- patstāvīgs izdevums (grāmata, žurnāls u.c.);
- vairāku izdevumu kopums (vairāksējumu darbi, žurnālu un avīžu komplekti);
- izdevuma sastāvdaļa (raksts no žurnāla, daļa vai nodaļa no grāmatas u.c.) (7, 11.lpp.).

Izdevuma sastāvdaļas var būt:

- atsevišķas publikācijas (raksts, tēze, referāts u.c.);

- izdevuma daļa (daļa, nodaļa), kurai ir atsevišķs nosaukums.

Analītiskās bibliografēšanas objekts ir izdevuma sastāvdaļa, tā nav patstāvīga un tās identificēšanai un meklēšanai nepieciešamas ziņas par izdevumu, kurā tā ievietota (8, 312.lpp.).

Izdevuma bibliogrāfiskās apstrādes rezultātā tiek izveidots bibliogrāfiskais ieraksts, kas ietver bibliogrāfiskās aprakstvienības raksturojošos elementus un pieejas punktus:

- bibliogrāfisko aprakstu;
- klasifikācijas indeksus;
- atslēgvārdus/priekšmetus, kas raksturo izdevuma saturu u.c. (7, 8.lpp.).

Bibliogrāfiskā ieraksta galvenais uzdevums ir nodrošināt konkrēta izdevuma vai tā sastāvdaļas identificēšanas un meklēšanas iespējas, daudzveidīgi atklājot bibliogrāfiskās aprakstvienības satura un formu raksturojošos parametrus.

Bibliogrāfiskā ieraksta pamatsastāvdaļa ir bibliogrāfiskais apraksts. Viena no bibliogrāfiskā apraksta definīcijām varētu būt, ka bibliogrāfiskais apraksts ir noteiktā secībā sniegts bibliogrāfisko ziņu jeb apraksta elementu kopums izdevuma raksturošanai un identificēšanai (5, 70.lpp.).

Analītiskais bibliogrāfiskais apraksts ir bibliogrāfiskā apraksta veids, kas, atšķirībā no patstāvīgas aprakstvienības bibliogrāfiskā apraksta, raksturo un identificē gan analītisko aprakstvienību, gan arī analītiskās aprakstvienības avotu, kā arī analītiskās aprakstvienības atrašanās vietu avotā. Par analītisko aprakstu netiek uzskatīts patstāvīgu izdevumu daļu (piemēram, vairāksējumu darbu atsevišķu sējumu vai sērijās ietilpstošu izdevumu) bibliogrāfiskais apraksts, t.i., izdevumu, kuri ir kādas lielākas izdevumu grupas patstāvīgas daļas.

Analītiskajai bibliografēšanai ir senas tradīcijas Latvijas bibliogrāfijas vēsturē. Jau 19. gadsimta 1. pusē tika publicēti pirmie analītiskās bibliogrāfijas saraksti. Tā 1825. gadā Kārlis Vatsons publicēja "Latviešu Avīzēs" rakstu sēriju par Kurzemi, kurai tika pievienots literatūras saraksts "Kurās lapās, jeb kuros numuros jo plašāku ziņu no visas Kurzemes būšanas atrast" (4, 14.lpp.). Arī turpmākajos gados literatūras saraksti par dažādiem tematiem tika publicēti laikrakstos, kalendāros u.c. seriālizdevumos.

Pirmais nozīmīgais kārtējās analītiskās bibliogrāfijas izdevums bija "Latviešu (Latvijas) zinātne un literatūra", kuru sāka publicēt 1920. gadā. Izdevumā tika ietverti žurnālos, avīzēs, kalendāros, rakstu krājumos un citos turpinājumi izdevumos iespiestie raksti. Pie šī rādītāja sagatavošanas strādāja vairāki Valsts bibliotēkas darbinieki, t.sk. arī Augusts Ģinters, kam bija vislielākie nopelni šo rādītāju sagatavošanā. Pašlaik darbu pie šī izdevuma turpina LNB Letonikas nodaļas darbinieki. Kārtējās bibliogrāfijas darbs turpinājās Valsts Grāmatu palātā, kopš 1989. gada Latvijas Bibliogrāfijas institūtā, kas izdeva kārtējās bibliogrāfijas izdevumu "Latvijas (PSR) preses hronika", kurā tiek reģistrēti arī žurnālu un avīžu raksti.

Analītiskā bibliografēšana Latvijā tika izmantota ne tikai kārtējās bibliogrāfijas sastādīšanā, bet arī vispārīgo rakstu, novadpētniecības, dažādu nozaru tematisko kartotēku veidošanā, kur izmantotas arī Grāmatu palātas (tagad LNB Bibliogrāfijas institūts) izdotās analītiskās bibliogrāfijas kartītes.

Latvijas augstskolu bibliotēkas analītiski bibliografēja savas augstskolas mācībspēku publikācijas, piemēram, Latvijas Universitātes bibliotēka 50. gados iesāka veidot Latvijas Universitātes zinātnieku publikāciju kartotēku, kurā tika analītiski bibliografētas mācībspēku publikācijas žurnālos, avīzēs, rakstu krājumos, kā arī materiāli par mācībspēkiem, kas izdoti no 1945. gada. Atsevišķa kartotēka bija veltīta Latvijas Universitātes vēsturei, ietverot LU zinātniskā un mācību darba visdažādākos aspektus, kas atspoguļoti Latvijas preses izdevumos un rakstu krājumos. Līdzīgi mācībspēku publikācijas tika bibliografētas arī citās augstskolu bibliotēkās.

Analītiskā bibliogrāfiskā informācija tika plaši izmantota arī nozaru, ieteicošo, retrospektīvo bibliogrāfisko un biobibliogrāfisko rādītāju sastādīšanā.

Mūsdienās tiek veidotas analītisko ierakstu datubāzes, kas nodrošina daudzveidīgas meklēšanas un izguves iespējas uz vietas bibliotēkā un tiešsaistē internetā. Datubāzēs analītiskos bibliogrāfiskos ierakstus var papildināt ar dažāda veida informāciju (kopsavilkumiem, anotācijām, saitēm uz citiem resursiem, priekšmetiem, atslēgvārdiem u.c.).

Lai nodrošinātu bibliogrāfisko ierakstu kvalitatīvas un daudzpusīgas izmantošanas iespējas bibliotēkas lietotāju apkalpošanā, analītisko ierakstu izveidei jānotiek standartizēti, atbilstoši starptautiskajiem standartiem un noteikumiem. Tas nodrošina dokumenta satura labāku atklāšanu, izsmeltošu un saprotamu, pareizu un pilnīgi sastādītu bibliogrāfiskā apraksta izveidi, veicina bibliotēku sadarbību un datu apmaiņu.

Analītiskā bibliogrāfiskā ieraksta izveidē jāizmanto vairāki standarti un noteikumi. Tie ir:

- Starptautiskie bibliogrāfiskā apraksta standarti (ISBD)
- Starptautiskā bibliogrāfiskā apraksta standartu piemērošanas noteikumi analītiskajā aprakstā
- Angļu un amerikāņu katalogizācijas noteikumi (AACR)
- Funkcionālās prasības bibliogrāfiskajiem ierakstiem (FRBR)
- Vārdu īsināšanas noteikumi bibliogrāfiskajā aprakstā.

Starptautiskie bibliogrāfiskā apraksta standarti (ISBD)

ISBD standarti nosaka bibliogrāfiskā apraksta veidošanu, uzsverot, ka izdevumam jābūt pilnībā identificējamam pēc apraksta. Šie standarti attiecas tikai uz bibliogrāfiskā ieraksta aprakstošo daļu.

Varētu teikt, ka analītiskā bibliogrāfiskā apraksta izveidei izmantojami praktiski visi ISBD standarti, jo analītiskā apraksta avots var būt dažāda veida materiāls (monogrāfisks izdevums,

seriālizdevums, negrāmatu materiāls, elektroniskais resurss u.c.), līdz ar to analītiskā apraksta veidošanai nepieciešams izmantot arī atbilstošu ISBD standartu.

ISBD standartu izstrāde sākās 1969. gadā līdz ar IFLA Kataloģizācijas komisijas organizētās Kataloģizācijas ekspertu starptautiskās sanāksmes lēmumu, kurā tika ierosināts izstrādāt bibliogrāfiskā apraksta standartus. Pirmais ISBD standarta projekts tika publicēts 1971. gadā, pakāpeniski tika izstrādāti vairāki standarti atbilstoši nepieciešamībai aprakstīt dažāda veida materiālus. ISBD standarti tiek regulāri pārskatīti, pārbaudīti un rediģēti, ko veic ISBD Rediģēšanas komisija.

Kopumā ISBD raksturojošo definīciju varētu formulēt šādi – *standartu grupa, kas nosaka izdevumu bibliogrāfisko aprakstu.*

ISBD mērķis – nodrošināt strukturizēta bibliogrāfiskā apraksta izveidi: norādīt bibliogrāfiskā apraksta elementus, noteikt to secību un atbilstošās dalītājzīmes.

Saskaņā ar ISBD noteikto bibliogrāfiskā apraksta struktūru, apraksta elementi tiek iedalīti 8 zonās:

- nosaukuma un atbildības zona;
- izdevuma zona;
- materiāla (vai resursa veida) specifisko ziņu zona;
- izdošanas, izplatīšanas u.tml. zona;
- fiziskā raksturojuma zona;
- sērijas zona;
- piezīmes zona;
- standartnumura (vai alternatīvā numura) un pieejamības nosacījumu zona.

Latvijā līdz 2000. gadam tulkoti un adaptēti visi ISBD standarti (skat. 1. tabulu), sāka jau izdoto standartu jaunāko versiju tulkošana un ieviešana (tiešsaistē pieejams ISBD(G) jeb Starptautiskais standartizētais bibliogrāfiskais apraksts. Vispārīgie principi un ISBD(CR) jeb Seriālizdevumu un citu turpinājumresursu starptautiskais standartizētais bibliogrāfiskais apraksts).

1. tabula. Latvijā izdotie ISBD standarti

Standarta nosaukums	
ISBD(G)	LVS 90:1998 Bibliogrāfiskais apraksts. Vispārīgie principi : BA(VP)
ISBD(M)	LVS 195:1999 Bibliogrāfiskais apraksts. Monogrāfiskie izdevumi : BA(M)
ISBD (S)	LVS 196:1999 Bibliogrāfiskais apraksts. Seriālizdevumi : BA(S)
ISBD(A)	LVS 258:2000 Bibliogrāfiskais apraksts. Monogrāfiskie seniespiedumi (Antikvitātes) : BA(A)
ISBD(CM)	LVS 260:2000 Bibliogrāfiskais apraksts. Kartogrāfiskie materiāli : BA(KM)
ISBD(PM)	LVS 261:2000 Bibliogrāfiskais apraksts. Nošizdevumi : BA(N)

ISBD(ER)	LVS 259:2001 Bibliogrāfiskais apraksts. Elektroniskie resursi : BA(ER)
ISBD(NBM)	LVS 262:2001 Bibliogrāfiskais apraksts. Negrāmatu materiāli : BA(NGM)
ISBD(G)	Starptautiskais standartizētais bibliogrāfiskais apraksts. <u>Vispārīgie principi</u>
ISBD(CR)	<u>Seriālizdevumu un citu turpinājumresursu starptautiskais standartizētais bibliogrāfiskais apraksts</u>

No šeit minētajiem standartiem ISBD(G) būtu uzskatāms kā pamatstandarts visu pārējo ISBD standartu izstrādāšanā dažādiem izdevumiem. Šis bibliogrāfiskā apraksta standarts tiek izmantots kā pamatstandarts arī analītisko bibliogrāfisko ierakstu veidošanā.

Starptautiskā bibliogrāfiskā apraksta standartu piemērošanas noteikumi analītiskajā aprakstā

Lai standartizētu analītisko bibliografēšanu, atsevišķi tika izstrādāti noteikumi par analītisko bibliogrāfisko aprakstu veidošanu dažādu darbu analītiskajām aprakstvienībām – monogrāfisko izdevumu, seriālizdevumu, kartogrāfisko materiālu, negrāmatu materiālu, nošizdevumu, skaņu ierakstu u.c. izdevumu sastāvdaļām.

1978. gadā IFLA izveidoja Analītisko ierakstu starptautiskā bibliogrāfiskā apraksta standarta izstrādes darba grupu. Darba grupa izlēma par analītiskās aprakstīšanas objektu uzskatīt jebkura izdevuma veida sastāvdaļu, kas nav bibliogrāfiski patstāvīga, pārējo izdevumu aprakstīšanai aicinot pielietot citus ISBD standartus. Tika sekmīgi izveidota apraksta struktūra, noteiktas dalītājzīmes, tika nolemts veidot divdaļīgu aprakstu, kura vienā daļā ietverami vienkopus tie apraksta elementi, kuri attiecas uz sastāvdaļu, bet otrā – avota apraksta elementi, attiecīgi abu daļu aprakstu veidojot pēc ISBD(G) standarta un atdalot ar dalītājzīmi. Izņēmums bija sastāvdaļas atrašanās vieta avotā, kuras apraksts tika atdalīts atsevišķi no sastāvdaļas apraksta un ievietots avota apraksta daļā. Tika arī nolemts neveidot jaunu ISBD standartu, bet vadlīnijas jeb instrukciju ISBD standartu izmantošanai analītiskā apraksta veidošanā. Un tā 1988. gadā tika izdoti “Bibliogrāfiskā apraksta standartu piemērošanas noteikumi analītiskajā aprakstā” (*Guidelines for the Application of the ISBDs to the Description of Component Parts*). Šie noteikumi ir tulkoti un adaptēti arī Latvijā, izdoti 2000. gadā.

“Noteikumi...” ietver starptautiski akceptētus standartizētus dažāda veida darbu analītisko aprakstvienību jeb sastāvdaļu (monogrāfisko izdevumu nodaļu, seriālizdevumu rakstu u.c.) aprakstīšanas noteikumus. “Noteikumi...” paredz gan sastāvdaļas, gan avota, kurā ietverta sastāvdaļa, bibliogrāfisko aprakstu izveidošanu.

“Noteikumi...” paredzēti tikai to sastāvdaļu aprakstīšanai, kas nav patstāvīgas un kuras identificēšana ir atkarīga no avota.

“Noteikumu...” pamatā ir starptautiskā bibliogrāfiskā apraksta standarti (ISBD), kuri izmantojami gan sastāvdaļas, gan avota aprakstīšanā.

Saskaņā ar “Noteikumiem...” analītiskais apraksts ir sadalīts 4 segmentos:

- sastāvdaļas apraksts;
- savienošais elements;
- identificējamā avota apraksts;
- sastāvdaļas atrašanās vieta.

Savienošais elements jeb divas slīpsvītras ir formāls apraksta elements, kas norāda uz aprakstāmās sastāvdaļas piederību avotam. Savienošā elementa mērķi ir:

- nepārprotami iezīmēt sastāvdaļas apraksta beigas un identificējamā avota apraksta sākumu;
- precīzi norādīt sastāvdaļas un avota fizisko saistību (2, 6.lpp.).

Angļu un amerikāņu katalogizācijas noteikumi (AACR)

AACR – Angļu un amerikāņu katalogizācijas noteikumi ir detalizēts noteikumu kopums dažāda veida materiālu aprakstīšanai, kuri ir pieejami bibliotēkā vai tiem nodrošināta piekļuve, kā arī aprakstgalvu un unificēto nosaukumu standartformu noteikšanai (12). Lai gan analītisko aprakstu veidošanai AACR noteikumos paredzēta tikai neliela nodaļa, tomēr arī citās nodaļās ietvertie bibliogrāfiskās aprakstīšanas noteikumi, apraksta zonu izveide, apraksta elementu izvēle un izveide ir nozīmīga analītiskās aprakstīšanas standartizētai veikšanai, it īpaši ņemot vērā, ka analītiskos aprakstus iespējams veidot praktiski katram izdevumu veidam. Pieejas punktu izveide nodrošina bibliogrāfisko datubāzu kvalitatīvu veidošanu, meklēšanas iespēju paplašināšanu.

Sadarbojoties Amerikas, Kanādas un Lielbritānijas bibliotēku asociācijām 1967. gadā tika izdots AACR pirmais izdevums. Pēc tam ir publicētas vēl vairākas AACR versijas, papildinājumi un izdevumi.

2005. gadā valsts aģentūra “Kultūras informācijas sistēmas” izdeva AACR versijas “*Anglo-American Cataloguing Rules, Second Edition, 2002 Revision (AACR2 2002)*” tulkojumu latviešu valodā.

AACR noteikumi sadalīti 2 daļās:

I Apraksts.

II Aprakstgalvas. Unificētie nosaukumi. Norādes.

Pirmā daļa nosaka bibliogrāfiskā apraksta veidošanas principus, apraksta elementu kārtību ierakstā, dalītājzīmju izmantošanu, šie noteikumi pamatoti ar ISBD standartiem.

Otrajā daļā “Aprakstgalvas. Unificētie nosaukumi. Norādes” aprakstīta pamatieraksta un papildierakstu pieejas punktu izvēle, personvārdu un institūciju aprakstgalvu izvēle un izveide, unificēto nosaukumu un norāžu veidošanas nosacījumi (1).

AACR turpmākos attīstības principus izstrādā Apvienotā AACR pārstrādāšanas vadošā komiteja, kas ir izstrādājusi jaunus noteikumus, kuri varētu tikt pieņemti 2008. gadā. Jaunajiem noteikumiem paredzēts nosaukums – „*RDA: Resource Description and Access*”. Ir pieejams šo noteikumu projekts, kas publicēts 2005. gada beigās. Analizējot RDA piedāvāto ““//” (iekļāvuma) analītiskas” apraksta veidošanu, jāsecina, ka būtiskas atšķirības, salīdzinot ar AARC2R 2002, RDA noteikumu projektā pagaidām nav paredzētas (15).

Analītisko bibliogrāfisko aprakstu veidošanas noteikumiem veltīta AACR 1.daļas 13.nodaļa “Analītika”, kurā iekļauti analītisko ierakstu veidošanas principi. Šeit aplūkoti ne tikai materiālu sastāvdaļu bibliogrāfiskie apraksti, kur sastāvdaļa nav bibliogrāfiski patstāvīga aprakstvienība un nav identificējama bez apraksta avota, bet arī analītisko papildierakstu izveide, sēriju un vairāksējumu monogrāfiju sastāvdaļu bibliogrāfisko aprakstu veidošana, vairāklīmeņu apraksta veidošana, kā arī piezīmes zonas izmantošana monogrāfiju satura atklāšanā. AACR izstrādātāji nav sekojuši IFLA izstrādātajiem “Bibliogrāfiskā apraksta standartu piemērošanas noteikumiem analītiskajā aprakstā”, kur tika konsekvēnti izlemts, ka analītiskā aprakstvienība „nozīmē bibliogrāfiski nepatstāvīgu aprakstvienību, kuru iespējams aprakstīt tikai kopā ar tās avotu.

Vadoties pēc šo noteikumu principiem, uzskatāms, ka analītisko aprakstu veidošana aplūkota tikai 13.5. sadaļā ““//” (iekļāvuma) analītika”.

Saskaņā ar AACR noteikumiem ““//” (iekļāvuma) analītiskajā ierakstā ietver sastāvdaļas aprakstu, kam seko īsa atsauce uz pamatmateriālu, kurā iekļauta sastāvdaļa. Noteikumos uzrādīti sastāvdaļas apraksta un atsauces uz pamatvienību apraksta elementi.

Funkcionālās prasības bibliogrāfiskajiem ierakstiem (FRBR)

Mūsdienās liela ietekme katalogizācijas un bibliogrāfiskās aprakstīšanas teorētisko pamatprincipu attīstībā, mērķu, uzdevumu un darbības lauka noteikšanā ir FRBR teorētiski konceptuālajam modelim, ko var uzskatīt par savā ziņā revolucionāru bibliogrāfiskā apraksta veidošanas pamatprincipu modeli.

Lai definētu prasības bibliogrāfiskajiem ierakstiem – gan bibliogrāfiskā apraksta elementiem, gan arī ieraksta pieejas punktiem (autoru aprakstgalvām, unificētajiem nosaukumiem, priekšmetu rubrikām u.c.), (t.i., to funkcijas, informāciju, kādu paredzēts iekļaut bibliogrāfiskajā ierakstā), lai tie atbilstu bibliotēkas lietotāju vajadzībām atbilstoši mūsdienu tehnoloģiskajām iespējām, tika nodibināta IFLA Bibliogrāfisko ierakstu funkcionālo prasību Pētniecības grupa, kas veica pētījuma projekta izstrādi no 1992. gada līdz 1997. gadam. IFLA sagatavotais normatīvdokuments tika publicēts 1998. gadā.

FRBR pētījumā bibliogrāfiskais ieraksts tiek definēts kā datu kopums par entitijām. Šajā datu kopumā ir iekļauti:

- aprakstošie datu elementi (pēc ISBD standarta);
- personu, institūciju, darbu nosaukumu aprakstgalvas;
- priekšmetu aprakstgalvas;
- citi datu elementi, kurus lieto ierakstu datņu organizēšanai (klasifikācijas indeksi);
- anotācijas (atreferējumi, kopsavilkumi);
- eksemplāru ziņas (inventāra numuri, plauktu šifri) (17, 11.lpp.).

FRBR pētījumam ir divas daļas jeb segmenti.

Pirmajā daļā definētas un analizētas entītijas, to atribūti un attiecības. Otrajā daļā noteiktas pamatprasības datiem nacionālās bibliogrāfijas ierakstos.

FRBR modelis savā struktūrā iekļauj arī analītisko ierakstu jeb entītiju sastāvdaļu ierakstu modelēšanu. Ir definēts, ka darbs var ietvert atsevišķu darbu kopumu (piemēram, atsevišķu monogrāfiju sērija), kā arī darbs var būt plašāka darba atdalīta sastāvdaļa (piemēram, raksts žurnālā). Sastāvdaļas un tās avota attiecības tiek atainotas veseluma/daļas attiecību modelī darba un izteiksmes līmenī.

FRBR norādīts, ka veseluma/daļas attiecībās ir divas kategorijas: neatkarīgās un atkarīgās daļas.

Atkarīgās daļas ir darba sastāvdaļas, kurām bieži nav savu nosaukumu, tās grūti atdalīt no lielāka darba konteksta.

Neatkarīgās daļas ir daļas ar savu nosaukumu un saturu, kas var būt nesaistīts ar kopuma entītijas saturu. Piemēram, FRBR modelī vienkopus kā darba neatkarīgās daļas uzskaitītas vairāksējumu monogrāfiju vai seriālizdevumu sastāvdaļas, kas ir bibliogrāfiski neatkarīgas, tikai pakārtotas lielākām darbu grupām, un žurnāla raksts, kas nav bibliogrāfiski patstāvīga aprakstvienība.

Vārdu īsināšanas noteikumi bibliogrāfiskajā aprakstā.

Latvijā vārdu īsināšanu bibliogrāfiskajā aprakstā nosaka noteikumi “Latviešu valodas vārdu un vārdu savienojumu īsināšana bibliogrāfiskajā aprakstā” (3, 3.lpp.). Šie noteikumi izstrādāti, izmantojot Latvijā adaptēto starptautisko standartu “LVS ISO 832:1994 Informācija un dokumentācija – Bibliogrāfiskais apraksts un norādes – Bibliogrāfisko terminu īsināšanas noteikumi” un AACR noteikumu attiecīgo sadaļu.

Īsinot vārdus bibliogrāfiskajā aprakstā, jāievēro, ka

- saīsinājumi ir jālieto konsekventi standartizēti un vienādi, lai nerastos pārpratumi to interpretēšanā, lai būtu iespējams vienu un to pašu vārdu īsināt vienādi un no īsinātā vārda atveidot neīsināto vārdu;
- vārdu īsināšana pieļaujama noteiktās bibliogrāfiskā apraksta zonās, nav pieļaujama viena un tā paša vārda īsināšana jebkurā apraksta zonā vai jebkurā vārdu savienojumā.

Analītiskajā aprakstā nesaīsina vārdus aprakstgalvā, aprakstvienības pamatnosaukumā, paralēlnosaukumā, avota nosaukumā analītiskajā aprakstā u.c. apraksta elementos.

Vērtējot vārdu saīsināšanas lietojumu analītiskajā bibliogrāfēšanā Latvijas augstskolu bibliotēkās, jāatzīst, ka šajā ziņā pastāv samērā liela nevienādība. "Latviešu valodas vārdu un vārdu savienojumu īsināšanas bibliogrāfiskajā aprakstā" noteikumi ir jāuzskata par galveno normatīvdokumentu saīsinājumu atveidē latviešu valodā un konsekventi jāievēro, veidojot analītiskos bibliogrāfiskos aprakstus.

Tomēr gandrīz katrā MARC apraksta laukā ievadīto informāciju var izmantot meklēšanā pēc atslēgvārda, tāpēc būtu jācenšas vārdus bibliogrāfiskajā aprakstā ievadīt pēc iespējas neīsinot, jo tas var samazināt meklēšanas efektivitāti.

Pirmie analītiskā bibliogrāfiskā apraksta standartizētas veidošanas aizsākumi Latvijā bija 20. gs. 20.-40. gados, kad tapa nozīmīgais analītiskās bibliogrāfijas rādītājs "Latviešu zinātne un literatūra". Šī izdevuma veidotāji Augusts Ģinters un Voldemārs Caune izveidoja jaunu samērā pilnīgu analītisko bibliogrāfisko aprakstu, ko gan nevarēja pilnībā izmantot, jo vietas trūkuma dēļ izdevumā tas tika izmantots stipri saīsinātā veidā.

Pēckara periodā bibliogrāfiskās aprakstīšanas un arī analītiskā bibliogrāfiskā apraksta noteikumi tika izstrādāti Krievijas PFSR. Latvijas bibliotēku speciālisti pielāgoja apraksta noteikumus Latvijas bibliotēku vajadzībām. Pozitīvais šajā ziņā ir tas, ka Padomju Savienībā šie noteikumi tika vairāk vai mazāk izstrādāti atbilstoši starptautiskajiem standartiem (6, 12.lpp.).

90. gados notika aktīvs darbs pie bibliotēku nozares standartu tulkošanas, adaptēšanas un izdošanas atbilstoši starptautiskajiem katalogizācijas noteikumiem, to veica LNB Standartizācijas nodaļa un Bibliotēku darba un bibliogrāfijas standartizācijas tehniskā komiteja (tagad Muzeju, arhīvu un bibliotēku standartizācijas tehnisko komiteja). Standartizācijas nozīmi palielināja arī automatizēto bibliotēku sistēmu ieviešana un elektronisko katalogu un bibliogrāfisko datubāzu veidošana. Un tā no 2000. gada Latvijā ir pieejami visi tulkotie un adaptētie ISBD standarti, 2000. gadā tika izdoti "Bibliogrāfiskā apraksta standartu (BA:ISBD) piemērošanas noteikumi analītiskajā aprakstā", izdoti ir arī Latviešu valodas vārdu un vārdu savienojumu īsināšanas noteikumi bibliogrāfiskajā aprakstā, Angļu un amerikāņu katalogizācijas noteikumi, pieejams normatīvdokuments „Funkcionālās prasības bibliogrāfiskajiem ierakstiem”.

Analītisko bibliogrāfisko datubāzu veidošanā tiek izmantots MARC formāts. Latvijas augstskolu bibliotēkas ir strādājušas ar diviem MARC formātiem: UKMARC un MARC21. MARC formāti nodrošina arī analītiskās informācijas daudzveidīgas meklēšanas, izguves un datu apmaiņas iespējas.

MARC ir saīsinājums no vārdu savienojuma *MAchine REadable CAtaloging*. Tas ir standartizēts mašīnlasāmās katalogizācijas formāts ierakstu izveidei ar noteiktu un vienveidīgu struktūru, kas nodrošina datu ievadi, glabāšanu, informācijas atlasīšanu un datu apmaiņu mašīnlasāmā formā. (11, 145.lpp.) Pirmos MARC formātus izstrādāja ASV un Lielbritānijā. Ņemot vērā to, ka analītisko bibliografēšanu veic tikai nelielā daļā pasaules valstu, MARC formātā nav izveidoti īpaši standartizēti noteikumi analītisko ierakstu veidošanā. Latvijas bibliotēku (t.sk. arī LU Bibliotēkas speciālisti) veica lielu darbu MARC formātu pielāgošanā analītiskajam aprakstam atbilstoši attiecīgajām iespējām MARC standartā.

Bibliogrāfisko datubāzu veidošanā Latvijas augstskolu bibliotēkas no 1995. gada izmantoja IIS (*Integrētā informācijas sistēma*) ALISE – informācijas sistēmu, kas tika izstrādāta Latvijā un bibliogrāfisko datu ievadišanai atbalstīja UKMARC formātu. Projektā „Vienotais Latvijas bibliotēku informācijas tīkls LATLIBNET” iesaistītās bibliotēkas ieviesa IIS ALEPH 500, kura savukārt atbalstīja MARC21 formātu. Tās bibliotēkas, kuras turpināja izmantot vai ieviesa IIS ALISE (publiskās bibliotēkas, daļa augstskolu, dažādu institūciju bibliotēkas u.c.) bibliogrāfiskos aprakstus veidoja UKMARC formātā. Līdz ar to Latvijas augstskolu bibliotēkās izmantots gan UKMARC formāts, gan MARC21 formāts. Ņemot vērā to, ka 2001. gadā UKMARC formāta izstrādātāja Britu bibliotēka paziņoja, ka pāries uz MARC21 formātu, arī IIS ALISE izstrādātāji no 2007. gada sistēmas jaunajā versijā paredzējuši atbalstīt MARC21 formātu. Līdz ar to lielākajā daļā Latvijas bibliotēku tiks izmantots vienots mašīnlasāmās katalogizācijas formāts, kas veicinās datu apstrādes standartizāciju un bibliotēku sadarbību datubāzu veidošanā.

MARC formāti:

- nodrošina pilnīgu, kvalitatīvu, standartizētu jebkādu materiālu veidu bibliogrāfisko ierakstu izveidi, glabāšanu un izguvi;
- ļauj ieviest darbā jebkuru bibliotēku informācijas sistēmu, konvertēt datus;
- nodrošina bibliotēku sadarbības iespējas datu apmaiņā un izmantošanā.

UKMARC formāts ir izveidots Lielbritānijā, kur 1975. gadā tas kļuva par Lielbritānijas nacionālo MARC standartu.

UKMARC formātā nav paredzēts īpašs apraksta lauks avota aprakstam, tāpēc analītiskais ieraksts tiek sadalīts 2 daļās:

- sastāvdaļas bibliogrāfiskā apraksta lauki;
- avota bibliogrāfiskā apraksta lauki.

UKMARC formātā paredzēta detalizēta apakšlauku izmantošana katram bibliogrāfiskā apraksta elementam, nodrošināta automātiska interpunkcijas ievadišana. Latvijas lielākās augstskolu bibliotēkas šo MARC formātu izmantoja no 1995.-2001. gadam.

Vadošais MARC formāts pasaulē ir MARC21, kas tika izveidots 1999. gadā, harmonizējot USMARC, CAN/MARC un UKMARC formātus. MARC21 formāta rokasgrāmata "*The MARC21 Format for Bibliographic Data*" publicēta 1999. gadā.

MARC21 formāts paredzēts kā starptautisks bibliogrāfiskās informācijas izveides un apmaiņas formāts ar skatu 21. gadsimtā, to atspoguļojot arī nosaukumā. MARC21 ir visdetalizētāk izstrādātais MARC formāts atbilstoši jaunākajām tehnoloģiskajām prasībām informācijas apstrādē. MARC21 ir vairāki formātu tipi, īpaši nozīmīgs analītisko ierakstu izveidē ir autoritatīvo datu formāts, kas nodrošina autoritatīvo ierakstu izveides iespējas. MARC21 formātam ir plašākas datu kodēšanas iespējas, taču atšķirībā no UKMARC formāta interpunkcijas zīmes jāievada bibliogrāfam. Atšķirībā no UKMARC standarta MARC21 formātā analītiskajam ierakstam atsevišķi netiek veidota avota apraksta daļa, bet ziņas par apraksta avotu iekļautas 773 laukā jeb saistītā ieraksta laukā. Latvijas augstskolu bibliotēkas šo MARC formātu izmanto no 2002. gada.

Analizējot Latvijas augstskolu bibliotēku veidotās datubāzes aplūkotās šādas projektā "Vienotais Latvijas bibliotēku informācijas tīkls LATLIBNET" iekļauto bibliotēku datubāzes:

- Latvijas Universitātes bibliotēkas
 - "LU zinātnieku publikāciju un vēstures datubāze";
- Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālās bibliotēkas
 - "LLU mācībspēku publikāciju datubāze";
- Latvijas Tehniskās universitātes Zinātniskās bibliotēkas
 - "RTU mācību spēku un darbinieku publicēto darbu datubāze".

Konkrētās bibliotēkas tika izvēlētas, jo:

- šajās bibliotēkās ir nozīmīgākās un lielākās datubāzes, kurās tiek iekļauti arī analītiskie bibliogrāfiskie ieraksti;
- bibliotēku datubāzu veidošana iesākta apmēram vienā laikā, veidojot ierakstus vispirms bibliotēku informācijas sistēmā ALISE, pēc tam sistēmā ALEPH 500, veicot sistēmas migrāciju un datu konvertēšanu no UKMARC formāta uz formātu MARC21. Migrācija no vienas sistēmas uz otru radīja grūtības analītiskās bibliografēšanas darbā, jo bija nepieciešams apgūt daudz jaunu zināšanu gan darbā ar sistēmu, gan arī ar MARC21 formātu, pie tam bibliotēku darbu ietekmēja arī analītikas standarta maiņa. Bibliotēku darbinieki ar apmēram 10 gadu darba stāžu ir strādājuši ar divām integrētām bibliotēku sistēmām – ALISE un ALEPH 500 un diviem dažādiem MARC formātiem – UKMARC un MARC21.

Pārējās projektā LATLIBNET iesaistītajās augstskolu bibliotēkās ir dažāda situācija bibliogrāfisko datubāzu izveidē. Rīgas Stradiņa universitātes bibliotēka ir sākusi veidot universitātes mācībspēku un darbinieku publikāciju datubāzi IIS ALEPH, jau ievadītas 2005. gada

publikācijas, taču datubāze tehnisku iemeslu dēļ vēl nav pieejama tiešsaistē, citās augstskolās netiek veidotas bibliogrāfiskās datubāzes.

Augstskolu bibliotēku mācībspēku publikāciju datubāzēs ir ievietoti arī monogrāfisko, seriālizdevumu u.c. izdevumu veidu bibliogrāfiskie apraksti.

Latvijas Universitātes bibliotēkas Informācijas un bibliogrāfijas nodaļa veido "LU zinātnieku publikāciju un vēstures datubāzi". Tajā iekļautas LU mācībspēku publikācijas, literatūra par mācībspēkiem, publikācijas par LU darbību un vēsturi laikposmā no 1919. gada līdz mūsdienām. Analītiski tiek izrakstīti monogrāfiskie izdevumi, seriālizdevumi un turpinājumizdevumi.

Rīgas Tehniskās universitātes Zinātniskā bibliotēka veido "RTU mācību spēku un darbinieku publicēto darbu datubāzi", analītiski bibliografējot monogrāfiskos izdevumus, periodiskos un turpinājumizdevumus, elektroniskos izdevumus.

Latvijas Lauksaimniecības universitātes Fundamentālā bibliotēka uztur un attīsta savu lokālo "LLU mācībspēku publikāciju datubāzi". Datubāze satur LLU mācībspēku publikāciju (grāmatu, rakstu no grāmatām, periodiskajiem un turpinājumizdevumiem, elektroniskajiem izdevumiem u.c. dokumentiem) bibliogrāfiskos aprakstus.

Analizējot analītiskos ierakstus, var izteikt kopīgus secinājumus, kas atbilst visu datubāzu analītiskajiem ierakstiem:

- ieraksti veidoti pārsvarā atbilstoši MARC21 formātam un analītiskā bibliogrāfiskā apraksta standartiem un noteikumiem;
- tomēr ir atšķirības, neprecizitātes un nepilnības MARC lauku aizpildīšanā (nav vienotības, kā aprakstīt materiālus svešvalodās, ir apraksta lauki, kuru standartizētai aizpildīšanai jāpievērš lielāka uzmanība, jo tie biežāk tiek aizpildīti neatbilstoši MARC21 standartam, tiek pieļauta šo lauku dažāda aizpildīšanas prakse pat vienas datubāzes ietvaros – sērijas ziņu lauki (440, 490), piezīmju lauki, valodas, valsts kodu ievadīšana u.c.);
- ir grūtības atsevišķu MARC apraksta lauku aizpildīšanā (piemēram, 773 lauka aizpildīšana, augstskolu bibliotēkām aprakstot sarežģītus dokumentu veidus – zinātnisko rakstu krājumus, konferenču materiālus u.c.);
- katra bibliotēka zināmā mērā piemēro MARC apraksta lauku aizpildīšanas nosacījumus savām lokālajām vajadzībām (bibliogrāfisko rādītāju sagatavošanai, specifisku meklēšanas kritēriju definēšanai u.c.), kas ietekmē bibliogrāfiskā ieraksta izvadformu atbilstību apraksta standartiem;
- ierakstos atrodamas arī neuzmanības un pareizrakstības kļūdas. Uzmanīgāk jāievada indikatoru vērtības (it īpaši neuzskaitāmo simbolu apzīmēšanai), jāievēro pareizs

dalītājzīmju izvietojums, jācenšas izvairīties no pareizrakstības kļūdām. Par kļūdu netiek uzskatīta dažādu apraksta standartu izmantošana, kas rada atšķirības ierakstos, bet ierakstu veidošana visumā ir notikusi standartizēti un korekti, atbilstoši pastāvošajiem apraksta standartiem. Kļūdas ierakstos radās, konvertējot datus no UKMARC formāta uz formātu MARC21, kas var būt saistīts ar konvertēšanas procesa nepilnībām, kā arī ar to, ka UKMARC formāta kodēto u.c. lauku aizpilde ir bijusi kļūdaina. Bibliotēkās nereti vērojama kadru mainība, un katra jauna darbinieka apmācībā pāiet zināms laiks, līdz viņš spēj pareizi veidot bibliogrāfiskos ierakstus. Tas noteikti ietekmē datubāzu ierakstu kvalitāti;

- ir nepieciešama ierakstu regulāra rediģēšana. Augstskolu bibliotēkās šim darbam jāvelta lielāka uzmanība, taču tas bieži nav iespējams, ņemot vērā bibliogrāfiskā darba apjomu un nepietiekamo darbinieku skaitu (augstskolu bibliotēkās analītisko bibliografēšanu veic 2-4 darbinieki);
- analītisko ierakstu pareizas izveides un meklēšanas iespējas lielā mērā ir atkarīgas no datubāzes Kataloģizācijas un OPAC moduļu konfigurācijas.

Bibliogrāfisko datu meklēšanai ir svarīgi izveidot pieejas punktus. Pieejas punkti ir bibliogrāfiskā ieraksta elementi, kas nodrošina bibliogrāfisko resursu izguvi un meklēšanas rezultātu limitēšanu. Par nozīmīgākajiem pieejas punktiem parasti uzskata galvenos ieraksta elementus – personvārdus, institūciju nosaukumus, unificētos nosaukumus, priekšmetus. Lai nodrošinātu pilnīgas un precīzas meklēšanas iespējas pēc minētajiem analītiskā ieraksta elementiem un to dažādajām formām, tiek veidotas autoritatīvo ierakstu datnes – autoritatīvo ierakstu kopums. Autoritatīvie ieraksti paredz personvārdu, institūciju nosaukumu, priekšmetu u.c. apraksta elementu vienas atzītas formas jeb aprakstgalvas izveidošanu, sasaistot to ar citām iespējamām formām. Līdz ar to var atrast nepieciešamo informāciju, meklējot pēc jebkuras šī vārda formas, jo tā ar norādi ir saistīta ar autoritatīvo ierakstu. Diemžēl pašlaik Latvijas bibliotēkās analītisko bibliogrāfisko ierakstu veidošanā netiek izmantotas autoritatīvo ierakstu datnes. Ņemot vērā lielo darbu, kas jāiegulda autoritatīvo ierakstu datubāzes veidošanā, tas Latvijā būtu jādara centralizēti. Bibliografēšanas darbā varētu izmantot kopēju autoritatīvo ierakstu datubāzi, kuru veidotu LNB sadarbībā ar citām bibliotēkām.

Bibliogrāfisko ierakstu funkcionalitāti mūsdienās nosaka lietotāju iespējas izmantot dabisko valodu informācijas meklēšanā. Ir vispārzināms, ka lietotāju lielākā daļa izmanto iespēju meklēt pēc priekšmeta vai atslēgvārda. Meklēšana pēc priekšmeta vai atslēgvārda nodrošina meklēšanas iespējas precīzi pēc izvēlētā temata, pārlūmeklēšanas iespējas. Negatīvie aspekti ir meklēšanas iespējas tikai noteiktā valodā, vispārīga pārskata trūkums par konkrēto nozari.

Latvijas bibliotēku datubāzēs parasti tiek izmantoti personvārdu, kolektīvu nosaukumu, ģeogrāfisko nosaukumu un tematiskie priekšmeti/atslēgvārdi. Praktiski visas bibliotēkas pievieno personvārdus kā priekšmetus. Augstskolu bibliotēkas kā vienīgos priekšmetus papildus personvārdiem pievieno kolektīvu nosaukumus atbilstoši savas augstskolas fakultāšu, institūtu un katedru nosaukumiem (izņemot LLU ZB, kas šo jautājumu risina savādāk un atslēgvārdus ierakstiem nepievieno). Lai gan augstskolu mācībspēku publikāciju datubāzu veidošanas pamatmērķis ir mācībspēku publikāciju uzskaitē un to sadalījums pa augstskolas struktūrvienībām, tomēr papildu tematisko priekšmetu pievienošana dotu daudzpusīgākas meklēšanas iespējas. LU bibliotēka pievieno dažus atslēgvārdus ierakstiem par LU vēsturi, tomēr to lietošana nav noteikta un netiek izmantota visos gadījumos, kā arī nav metodiski izstrādāts vienveidīgs atslēgvārdu saraksts.

Analītisko ierakstu klasificēšanai tiek izmantota UDK. Pozitīvie klasifikācijas indeksu lietošanas aspekti ir neatkarība no valodas, iespēja skatīt zinātņu nozari kopumā. Negatīvie aspekti – sarežģīta un mākslīga informācijas klasificēšanas metode, kas prasa dabiskās valodas terminus pārveidot klasifikācijas indeksos, samērā lēna indeksu veidošanas attīstība un atbilstība zinātnes un sabiedrības attīstības tempam. Par UDK lietošanu augstskolu bibliotēku veidotajās datubāzēs var atzīmēt, ka visiem aprakstiem ir pievienoti viens vai vairāki klasifikācijas indeksi, UDK indeksi pārsvarā aptver lielās tematiskās iedaļas, taču ir arī izņēmumi.

Liela loma bibliografēšanas darba veikšanā ir metodisko materiālu un izstrādņu izmantošanai. Šādiem palīgmateriāliem jābūt izstrādātiem katrā bibliotēkā, tiem jābūt veidoti uz Latvijā adaptēto un pieņemto, analītisko ierakstu izveidi reglamentējošo starptautisko bibliogrāfiskā apraksta standartu un noteikumu bāzes. Būtu nepieciešams arī veikt izveidoto analītisko ierakstu analīzi un vienotu metodisku ieteikumu izstrādi analītiskajā bibliografēšanā Latvijas bibliotēkām kopumā.

Būtu vēlams izveidot koordinācijas centru analītisko ierakstu standartizētas izveides attīstības veicināšanai. Par tādu varētu kļūt LNB Bibliogrāfijas institūts.

Nepieciešama lielāka aktivitāte pieredzes apmaiņā un citu bibliotēku bibliografēšanas prakses izpētē. Nepieciešami regulāri mācību kursi, kā, piemēram, Valsts aģentūras „Kultūras informācijas sistēmas” rīkote semināri „Analītiskā apraksta izveide MARC21 formātā sistēmā ALEPH 500”.

Izvērtējot Latvijas lielāko augstskolu bibliotēku sasniegto analītiskajā bibliografēšanā, jāsecina, ka ir daudz darīts analītiskā apraksta standartu ieviešanā, mašīnlasāmo analītisko ierakstu datubāzu izveidē un attīstībā. Tomēr vēl ir jārisina daudz problēmu ierakstu izveides funkcionalitātes uzlabošanā, vienveidības un standartizācijas ievērošanā MARC ierakstu izveidē.

Izmantotā literatūra

1. AACR: *Angļu un amerikāņu katalogizācijas noteikumi* = AACR: Anglo-American Cataloguing Rules. 2nd ed. Tulk. un red. Gundega Blīgzne, Venta Brante, Guna Dēliņa u.c. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka : Kultūras informācijas sistēmas, 2005. xiv, 661 lpp. ISBN 9984-60-752-6.
2. Bibliotēku darba un bibliogrāfijas standartizācijas tehniskā komiteja. *Bibliogrāfiskā apraksta standartu (BA:ISBD) piemērošanas noteikumi analītiskajā aprakstā*. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2000. 48 lpp.
3. Bibliotēku darba un bibliogrāfijas standartizācijas tehniskā komiteja. *Latviešu valodas vārdu un vārdu savienojumu īsināšana bibliogrāfiskajā aprakstā*. 2. izd. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2002. 16 lpp.
4. *Es daru tā*. Sast. Inta Sallinene; rec. Baiba Sporāne. D, Latviešu bibliogrāfijas vēsture. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 1997. 72 lpp. ISSN 1407-1576.
5. Reitz, Joan M. *Dictionary for Library and Information Science*. Westport (Connecticut); London : Libraries Unlimited, 2004. x, 788 p. ISBN 1-59158-075-7.
6. Ūbele, L. *Bibliogrāfiskās aprakstīšanas attīstība Latvijā (1920.-1980.g.)* : mācību līdzeklis. Rīga, [b.i.], 1995. 23 lpp.
7. Зупарова, Л. Б., Зайцева, Т. А., Сазонова, Л. И. *Библиотечная обработка документа* : учебно-методическое пособие. Под науч. ред. Ю. Н. Столярова. Москва : Либерей, 2003. 208 с. ISBN 5-85129-084-8.
8. *Справочник библиографа*. Науч. ред. А. Н. Ванеёв, В. А. Минкина. Санкт-Петербург : Профессия, 2002. 527 с. Библиотека. ISBN 5-93913-015-1.

9. Avram, Henriette D. Machine-Readable Cataloging (MARC) Programm. *In: Encyclopedia of Library and Information Science*. Ed. by Miriam A. Drake. 2nd ed. Vol. 3, Lib-Pub. New York; Basel : Marcel Dekker, 2003, p. 1712-1721. ISBN 0-8247-2079-2.
10. Hopkinson, Alan. Traditional Communication Formats: MARC is Far from Dead. *International Cataloguing and Bibliographic Control*, vol. 28, Nr.1, 1999, p. 17-21. ISSN 1011-8829.
11. Mūze, Baiba. Mašīnlasāmā katalogizācija: ierakstu struktūra un evolūcija. *No: Platforma* : Latvijas Universitātes filoloģijas, mākslas (teātra un mūzikas) zinātnes un bibliotēkzinātnes doktorantu rakstu krājums. Rīga : Zinātne, 2003, 144.-150. lpp. ISBN 9984-698-55-6.
12. Oddy, Pat. Anglo-American Cataloguing Rules. *In: International Encyclopedia of Information and Library Science*. Ed. by John Feather, Paul Sturges. 2nd ed. London; New York : Routledge, 2003, p. 19-20. ISBN 0-415-25901-0.

13. Furrrie, Betty. *Understanding MARC Bibliographic: Machine-Readable Cataloging* [online]. 7th ed. Washington : the Library of Congress, 2003 [cited 2006-11-03]. Available: <http://www.loc.gov/marc/umb/>
14. Hill R. W. *A Concise Guide to the Differences between the UKMARC and MARC21 Bibliographic Formats* [online]. Wetherby : The British Library, 2002 [cited 2006-11-03]. Available: <http://www.bl.uk/services/bibliographic/marcchange.pdf>
15. Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. *RDA: Resource Description and Access* : [online] [S.l., 2006] [cited 2006-11-06]. Available: <http://www.collectionscanada.ca/jsc/rda.html>
16. *MARC 21 Concise Format for Bibliographic Data* [online]. 5th update. [Washington] : Library of Congress, 2004 [cited 2006-11-03]. Available: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/ecbdhome.html>
17. Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija [IFLA]. *FRBR* : funkcionālās prasības bibliogrāfiskajiem ierakstiem [tiešsaiste] : gala ziņojums. Rīga : Latvijas Nacionālā

bibliotēka, 2005 [skatīts 2006. gada 3. novembrī]. Pieejams:
<http://www.lnb.lv/struktura/BI/standartiz/FRBR.pdf>

18. *UK MARC Manual* [online]. London : British Library [cited 2006-11-06]. Available:
<http://www.bl.uk/services/bibliographic/marc/marcman.html>